

Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter

Gregersen, Frans; Josephson, Olle

Published in:
Hvor parallelt

DOI:
<http://dx.doi.org/10.6027/TN2014-535>

Publication date:
2014

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Gregersen, F., & Josephson, O. (2014). Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter. I F. Gregersen (red.), *Hvor parallelt: Om parallelspråkighet på Nordens universitet* (1 udg., s. 17-33). København: Nordic Council of Ministers. Tema Nord, Nr. 2014: 535 <https://doi.org/10.6027/TN2014-535>

Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter

*Af Frans Gregersen, Københavns Universitet og Olle Josephson, Stockholms
Universitet*

1. Indledning:

Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter

Denne indledning findes i både en dansk og en svensk version, for svensk version se side 37ff. På basis af de fem landerapporter, som udgør hver sit kapitel nedenfor i dette bind, kan man konstatere:

- at de nordiske universiteter i løbet af de sidste tyve år publicerer stadig færre videnskabelige artikler og ph.d.-afhandlinger på de lokale nordiske sprog; i stedet er det blevet langt det almindeligste at universiteterne *publicerer store dele af deres videnskabelige resultater på engelsk*
- at der samtidig er sket en stærk stigning i antallet af *kurser på engelsk* hvad enten de indgår i hele uddannelser på engelsk eller står alene og endelig
- at der er *flere internationale studerende og ansatte* på de nordiske universiteter nu end før.

De nordiske universiteter er med et yndet ord blevet *internationaliseret*. Med et andet og nok så dækkende ord kunne man tale om *angliciseret*. For universiteterne har altid været internationale. Det ny er derimod at international nu sættes lig engelsk.

Rapporterne giver et indblik i de store forskelle der trods alt er mellem de forskellige nordiske lande, internt mellem deres mange forskellige universiteter og, sidst men ikke mindst, mellem de faglige hovedområder og endda inden for dem. Disse forskelle skal ikke overses, tværtimod må de altid være med som udgangspunkt, men her i indledningen vil selve den fælles udfordring fra engelsk blive hovedtemaet.

Indledningen henvender sig til alle der er aktive i forsknings- og uddannelsespolitik. Den er en opfordring til os alle om at intensivere og kva-

lificere to diskussioner som alt for sjældent tænkes sammen, nemlig diskussionen om *internationalisering (anglicering) af forskning og uddannelser* og diskussionen om *sprogpolitik*.

Indimellem kan man blive grebet af den fornemmelse at den sprogpoltiske diskussion i de nordiske lande foregår i ét rum mens den uddannelses- og forskningspolitiske virkelighed befinder sig i et helt andet. I det sprogpoltiske rum kan man analysere flersprogethed i arbejdsliv og uddannelse og trække vigtige konklusioner ud af det mens man vedtager højtidelige erklæringer om sproglige fællesskaber, sproglige rettigheder og parallelsproglighed. I det tilsvarende rum for uddannelses- og forskningspolitik vedtages og gennemføres ganske anderledes effektive tiltag der alle sigter på at internationalisere og integrere de nordiske universiteter i et større globalt videnssamfund, men netop derfor også har betydelige sprogpoltiske konsekvenser. Pessimisten kan synes at høre hvordan de sprogpoltiske musikanter står og spiller lokkende toner om parallelsproglighed mens de nordiske sprog som bærende for universitetets liv og virksomhed er på vej til at gå til bunds som en anden Titanic. En mere optimistisk anlagt observatør kan foreslå et andet billede: Tænk hvis den ensomme sprogpoltiske fløjtespiller også kunne indgå og lade sig høre i det store uddannelses- og forskningspolitiske orkester. Det ville lyde så meget bedre!

For tvedelingen mellem på den ene side sprogpolitik og på den anden side forsknings- og uddannelsespolitik svarer dårligt til de faktiske forhold. De landerapporter som optrykkes nedenfor, giver et tydeligt billede: sprog, undervisning og forskning er uadskilleligt forenede. En bredere studenterrekruttering, international studenterudveksling, fornyelse af undervisningsformer med henblik på større studenteraktivitet, flere artikler i internationalt førende tidsskrifter, direkte kontakt med original forskning som en væsentlig del af pensum – alt dette vil uundgåeligt betyde at studerende, lærere, forskere og institutionsledelser må tage stilling til sproglige udfordringer. Dem der hører til valg af undervisningssprog, er emnet for det næste kapitel. Her fastholdes et overordnet perspektiv på hele universitetssystemet.

Formålet med denne indledning er at åbne dørene mellem de to rum så personerne der befolker dem, kan mødes. På den måde kan uddannelses- og forskningspolitikens sproglige virkninger blive sat på dagsordenen samtidig med at de sprogpoltiske konsekvenser af den internationaliserings- og

globaliseringsdagsorden der er så vigtig, kan belyses nøgternt. Måske vil det vise sig at mange af personerne har været med i begge rum, med en leve-dygtig skizofreni til følge: Alle er glade for internationalisering – og alle vil foran spejlet indrømme at de egentlig er bedst til at tale deres første sprog (det kan være anderledes med at skrive, men ofte er det nu ligeså). Hvordan kan man så få det bedste af alle verdener, et internationaliseret universitet som samtidig løfter den samfundsmæssige forpligtelse i det lokale samfund der i alt væsentligt finansierer det? *That is the question.*

I modsætning til mange af de amerikanske universiteter som så ofte holdes op som forbilleder, er de nordiske universiteter nemlig finansieret af de nordiske folk via skatteindtægter. En måde at anskue universiteter-nes rolle på er at kræve at de leverer brugsværdier tilbage til de skatteborgere der betaler for dem. Det sker for det første i form af uddannelse af kandidater der kan bruges i de nordiske samfund: lærere, læger, kommunikationsansatte og psykologer er alle mere eller mindre bundet til at bruge de lokale nordiske sprog og kende de lokale nordiske traditioner for at kunne udføre deres erhverv. Men det sker også i form af forskningsresultater. Der er stigende fokus på at få samspillet mellem grundforskning, anvendt forskning og teknologi (forstået i bredeste forstand som det der skal til for at anvende forskningsresultater), til at fungere så smidigt og hurtigt at samfundsudviklingen kan blive drevet frem af forskning. Her vil det være et demokratisk problem hvis forskningskredsløbet fordi det bliver stadig mere angliciseret, vanskelig- eller umuliggør formidling af den nyeste viden til virksomheder, private som offentlige, og i sidste ende til den betalende offentlighed.

Det er ubestrideligt når man læser landerapporterne at engelsk har få-et en anden rolle at spille på universiteterne hvad enten man ser på publi-keringsprog for afhandlinger og tidsskriftartikler eller kursusudbud på både grunduddannelses- (BA/BS) og overbygningsniveau (MA/MS). Men det er et falsk billede hvis man tror at de nordiske sprog af den grund er forsvundet. I den daglige undervisning med gruppearbejde og afleveringer, i kursislitteraturen på grunduddannelsesniveau og ikke mindst i den daglige interaktion har de nordiske sprog en dominerende rolle. Inden for de humanistiske, samfundsvidenskabelige og juridiske hovedområder er de nordiske sprog også vigtige i forskeruddannelse, afhandlinger, mono-grafier og videnskabelige rapporter. For studerende, lærere og forskere er

den daglige sproglige erfaring snarere den stadige vekslen mellem og blanding af engelsk og et nordisk sprog. De nordiske universiteter praktiserer med andre ord allerede nu alle en form for parallelsproglighed, to eller flere sprog bruges af de samme mennesker til forskning, undervisning, formidling og administration. Det brændende problem er om den form for parallelsproglighed nu udnyttes optimalt: Er den smart nok tænkt, eller er den bare ankommet som en utilsigtet konsekvens af andre beslutninger? Og hvad vil en klog parallelsproglighed betyde? I denne tekst er der ingen tvivl: En klog parallelsproglighed er en der, efter tilbundsående, og med passende mellemrum gentaget, diskussion udnytter de forhåndenværende sproglige ressourcer bevidst til at opnå de forsknings- og uddannelsespolitiske mål der fastsættes.

Er det ikke det vi har? Nej, ofte ses en sprogpolitisk uskyld som betyder at man ikke forholder sig til en langsigtet sprogpolitik fordi man simpelthen ikke kan få øje på behovet. Efter vores mening er det ikke blot mere sprogpolitik der er brug for, men en politisk kulturændring så sproglige betragtninger og hensyn *integreres* i den politik der føres på en lang række områder fra turisme til uddannelse og forskning. Det vil være den indlednings succeskriterium at det lykkes at få alle i de to rum til at mødes for at arbejde inden for en model hvor sproglige konsekvenser tænkes ind i og sammen med ethvert forsknings- og uddannelsespolitisk tiltag. Vi er ved at vænne os til at miljøet skal tænkes med i enhver beslutning. Nu må turen komme til sprogene.

1.1 Niveauer i sprogpolitikken

De fleste nordiske lande har i løbet af de sidste 20 år gennemført en sprogpolitisk proces som har involveret kommissions- eller udvalgsarbejde, afgivelse af betænkninger eller direkte lovforberedende og efterfølgende lovstiftende arbejde. Således er der indført sproglove i Island, Sverige og Finland som fastslår og regulerer brugen af de forskellige sprog i de forskellige sprogsamfund. I Norge kom stortingsmeldingen om mål i sprogpolitikken i 2007. Tilsvarende diskuteres det med jævne mellemrum om Danmark skal have en egentlig sproglovgivning. Sådanne love danner

det umiddelbare grundlag for sprogpolitikker for offentlige myndigheder, i dette tilfælde universiteterne.

Den statslige regulering af sprogs brug i samfundet er imidlertid uhyre generel og kan derfor kun afgive rammer og ideologisk grundlag for en sprogpolitik på de nordiske universiteter. Derfor har flere universiteter da også gennemført en debat som er mundet ud i fastlæggelsen af universitetets egen sprogpolitik. Eksemplerne kan findes i de forskellige landerapporter hvor de udgør et særligt afsnit.

En sprogpolitik for nordiske universiteter må naturligvis fastlægges inden for rammerne af en overordnet statslig lovgivning. Men med disse begrænsninger er der stadig store frihedsgrader. I det følgende gennemgås de forskellige niveauer og forhold som vil skulle indgå i en debat der fører frem til en sprogpolitik som både regulerer vigtige sprogforhold og som bliver efterlevet. Det sidste afhænger indlysende nok af om sprogpolitikken opleves som universitetsbefolkningens egen, eller om den opleves som et diktat ovenfra eller eventuelt et folkekrav nedefra som ikke har ledelsens opbakning.

Det er helt indlysende et ledelsesansvar at få formuleret og gennemført institutionens sprogpolitik, men det er ganske urealistisk at tro at en ambitiøs sprogpolitik vil blive overholdt i den daglige praksis i de utallige sammenhænge den gælder for, medmindre dem der skal praktisere den, har indset dens nytte og begrundelsen for den. Teksten her skal således sætte lederne i stand til at sætte den debat i gang som må gå forud for formuleringen af en fælles overordnet sprogpolitik som så kan udfyldes på de forskellige niveauer som gennemgås nedenfor.

De fleste universiteter er opdelt i fakulteter som fungerer som koordinerende ramme om arbejdet ved flere institutter. De ansatte er som hovedregel ansat ved institutter. De fleste ansatte ved disse institutter har flere opgaver, dvs. som fx både forsker, underviser og formidler, mens en del er ansat til udelukkende at varetage administrative opgaver som personaleudvikling, -service og regnskab og atter andre til både at varetage administrative opgaver og formidlingsopgaver til enten studerende (fx eksamenstil-melding) eller forskere (fx forskerservice, dvs. fx hjælp med ansøgninger). Endelig er der i serviceenheder ansat personer som hjælper forskere og/eller studerende med fx IT-opgaver, gør rent eller passer driftsanlæg. En sprogpolitik bør foruden alle de forskellige typer af ansatte omfatte de stu-

derende på alle de forskellige niveauer fra BA til ph.d., men den kan ikke behandle alle disse forskellige funktioner og ansættelsestyper ens. Fx vil det være en fejltagelse med ganske store konsekvenser hvis man baserede en sprogpolitik for nordiske universiteter på at alle studerende havde et nordisk sprog som første og bedste sprog. Et træk som ganske vist ikke er behandlet i landerapporterne, men som blev fremhævet i det nordiske parallelsprogsnetværks arbejde, er at alle lande nu huser store befolkningsgrupper som har et ikke-nordisk sprog som første og bedste sprog. Hertil kan lægges at ganske mange af de internationale medarbejdere som ansættes på universiteterne ikke har engelsk som første og bedste sprog. Andetsprogsbrug må stå centralt i enhver klog sprogpolitik, for den er i stadig højere grad virkelighed både på den ene og den anden side af katederet (som for øvrigt langt de fleste steder er afskaffet!).

Det sprogpoltiske ansvar på et universitet ser forskelligt ud på de forskellige niveauer. Vi giver i det følgende eksempler på ansvarsfordelingen, men understreger samtidig at forudsætningerne altid varierer på forskellige institutioner hvorfor de forskellige opgaver på det relevante universitet kan være placeret på andre niveauer. Opgaverne er imidlertid de samme, nemlig:

Universitetsledelsen

- At fastlægge de grundlæggende retningslinjer og mål for institutionens sprogpolitik.
- At sørge for at de nødvendige økonomiske ressourcer er til rådighed.
- Stadig at følge op på implementeringen af sprogpolitikken.
- At etablere tilbud i det relevante nordiske sprog for internationale ansatte på centrale enheder inden for intern og ekstern kommunikation og i engelsk for alle ansatte der ikke har engelsk som førstesprog inden for de samme enheder.
- At etablere tilbud i det relevante nordiske sprog for internationale studerende, forskere og lærere så de får kompetence på det ønskede niveau til at bevæge sig sprogligt i hverdagen.

TRUSLEN: Hvis ikke ledelserne udstikker kursen, risikerer institutionen at hverken de ansatte eller de studerende som er blevet tiltrukket udefra,

kan fastholdes på længere sigt. Sprogpolitik er også fastholdelsespolitik og integrationspolitik.

Fakulteter

- Sørge for at der etableres permanent sprogstøtte til lærere og studerende der har brug for det, fx i form af sprogcentre, oversættelseshjælp m.m.
- Etablere kurser for lærere i flersproget undervisningspraksis og disciplinspecifikt fagsprog. Det gælder både for lærere som har brug for at få styrket kompetencen til at undervise på engelsk og lærere som har brug for at styrke kompetencen til at undervise på det relevante nordiske sprog.
- Oprette kurser for studerende og stipendiater i akademisk skrivning på både engelsk og det relevante nordiske sprog.

Truslen: Hvis ikke fakulteterne indfører støtteforanstaltninger hvor det er nødvendigt, risikerer man et drastisk fald i uddannelsernes og forskningen kvalitet, et fald som kunne være undgået.

Institutter

- Sørge for at der findes den ønskede balance mellem engelsk og nordisk i det samlede kursusudbud, kursislitteraturen, eksamensopgivelser, eksamensoplysninger og seminar- samt undervisningssprog på grunduddannelses-, master- og forskeruddannelsesniveau.
- Udarbejde særligt støttemateriale til parallelsproget undervisning i form af tosprogede termlister, oversættelser og sammenfatninger til det relevante nordiske sprog eller engelsk – af centrale dele af kursislitteraturen.
- Sætte fokus på lærernes kompetence til tosproget undervisning og tilbyde lærerne videreuddannelse og kompetenceudvikling inden for området.
- Give studerende direkte undervisning i at skrive og læse fagspecifikke akademiske tekster inden for instituttets faglige område på både det relevante nordiske sprog og engelsk.

- Monitorere om internationale lærere, forskere og studerende kommer til at blive socialt isolerede på arbejdspladsen på grund af manglende sproglige kompetencer inden for det relevante nordiske sprog.

Truslen: Integration sker på arbejdspladsen, men hvis ansatte og/eller studerende udelukkes fra arbejdspladsens fællesskaber eller dens primære virksomhed af sproglige grunde, er det et tab både for den enkelte og for institutionen. Den enkelte bliver isoleret; institutionen går glip af værdifuld indlæring om hvordan den selv og det indhold der formidles på den, opleves af udefrakommende med en anden baggrund og et andet perspektiv.

Læreren

- Tilpasse sin pædagogik efter at mange af de studerende ikke har det pågældende undervisningssprog som førstesprog (se rapporten om undervisningssprog) og efter om han/hun selv har undervisningssproget som sit bedste sprog.

Truslen: Også på dette område gælder at hvis undervisningsstrategien ikke tilpasses til læringssituationen, så sker der en mindre end optimal udnyttelse af både underviserens og de studerendes tid. Effektiviteten falder simpelthen.

Man kan i den sprogpoltiske proces have glæde af at differentiere klart mellem de forskellige sproglige funktioner: *tale, lytte, læse* og *skrive*. De to første er bundet til talesproget, de to sidste til skriften. Tale og skrive er produktive kompetencer mens lytte og læse er receptive (uden derfor at være passive). Forståelse af sprog går oftest forud for produktion, hvad enten det gælder skrift eller tale.

På det gamle nationale universitet blev der stillet, ofte ganske store, krav til *læseforståelse* på fremmede sprog: fransk, engelsk, tysk og i enkelte tilfælde som fx teologi derudover hebraisk, latin og græsk. Derimod var der, ud over i de fag der direkte studerede de fremmede sprog, hverken grund til at stille krav om produktiv beherskelse af de samme sprog i tale eller på skrift. Dette ændrer sig når der af hensyn til internationaliseringen fx indføres regler om at der tales engelsk på et givet studiums kurser enten fordi et bestemt modul eller kursus undervises af en lærer der ikke behersker det lokale nordiske sprog, eller fordi man ønsker at et kursus skal kunne tilbydes studerende som ikke behersker det lokale nordiske

sprog. Produktive færdigheder er nu et must. Og kravene er historisk set stigende: Jo bedre man taler eller skriver engelsk, jo nemmere får man ved at trænge igennem med sit budskab. Se videre i næste kapitel om undervisningsprog.

En sprogpolitik kan tage sit generelle udgangspunkt i sproglig internationalisering, i en version af parallelsproglighed der præciserer hvori denne består i forskellige sammenhænge, eller i en modtagepolitik som giver alle internationale universitetstilknyttede der har behov for det (forskere, undervisere, administrative eller studerende) en så grundig undervisning i det lokale nordiske sprog så de – eventuelt efter en bestemt periode – kan fungere på dette. I de fleste tilfælde vil der formentlig blive tale om blandinger af disse tre muligheder. Parallelsproglighed er et vilkår, det er udformningen af den der er til diskussion.

Sprogpolitikker må se forskellige ud alt efter hvilket universitet der er tale om, hvilket fag sprogpolitikken drejer sig om eller hvilket institut den gælder. Almene anbefalinger er derfor vanskelige at give. Alligevel har vi i det følgende valgt at give et eksempel. Det er konstrueret på basis af diskussionerne inden for parallelsprogsnetværket.

1.2 Et eksempel

Institut X er et stærkt internationaliseret miljø. Forholdene ligner dem på store institutter inden for hovedområderne natur- eller sundhedsvidenskab eller de tekniske videnskaber. Der er stor vægt på den omfattende forskning, men der drives også megen undervisning på grunduddannelsesniveau.

De ansatte på institut X har flere gange klaget over at de internationale ansatte på instituttet ikke har lært nok NORDISK (står i det følgende for det lokale nordiske sprog) til at kunne påtage sig administrative opgaver, ligesom de internationale har beklaget sig over ikke at kunne forstå meddelelser fra ledelsen – især de uformelle.

Institut X vedtager en sprogpolitik for de ansattes liv som satser på at gøre det realistisk for internationale at læse og forstå skrevne NORDISKE tekster således at der stadig kan skrives om administrative sager udelukkende på nordisk – alternativet ville være at have to konstant parallelle sprog, dvs. hele tiden at oversætte fra *nordisk* til engelsk (som ikke alle

internationale på institut X behersker lige godt). Og det ville efter ledelsens opfattelse være for dyrt.

Til gengæld anså ledelsen det for urealistisk at lære de internationale at tale *nordisk* nok til at de kunne undervise på *nordisk*. Man satsede i stedet på at lære dem at forstå talt *nordisk* nok til at de kunne lade studerende som foretrak dette, stille deres spørgsmål på *nordisk*. Det forudsatte til gengæld at alle de studerende fik et kursus i at forstå talt fagspecifikt engelsk, idet det igen ansås for urealistisk at lære alle at forstå mere end engelsk og at lære dem at forstå alt talt engelsk. Der blev i undervisningen lagt vægt på at forstå engelsk med accent således at de internationale der ikke havde engelsk som første sprog blev forstået (lige så godt som dem der havde). Samtidig indførtes et øget fokus på genrekrav på akademisk engelsk i alle opgaver og generelt på faglig argumentation i studenteropgaver både mundtligt og skriftligt.

Ledelsen besluttede efter intense diskussioner med de studerende og efter forslag fra disses repræsentanter at man skulle have en fordeling sådan at BA-undervisningen var på *nordisk*, mens der bestandig skulle være både kurser undervist på engelsk på MA-delen og kurser på *NORDISK*. Ph.d.-undervisning på instituttet foregik kun på engelsk. Det betød at også vejledning efter aftale mellem vejleder og den ph.d.-studerende kunne foregå på engelsk. Hensigten var bl.a. at alle afhandlinger skulle skrives på engelsk for at man kunne få internationale bedømmere og for at man kunne få flere artikel-afhandlinger hvor de enkelte artikler var affattet på engelsk og publiceret i internationale tidsskrifter.

Da ledelsen havde fastsat sprogpolitikken kom implementeringsfasen. Den betød at alle ansatte dels afgav ønsker om målrettet sprogundervisning enten på *nordisk* eller på engelsk med henblik på at de efter to-tre år ville kunne nok til at sprogpolitikken kunne implementeres. Samtidig udvikledes de kurser som skulle gøre de studerende opmærksomme på de særlige vanskeligheder ved at forstå fagspecifikt talt engelsk – med accent. Undervejs rejste mange en bekymring om hvorvidt man oplevede faldende standarder på studenteropgaver i almindelighed og studenteropgaver på engelsk i særdeleshed. Man blev opmærksom på at studerende i højere

grad end tidligere skal undervises eksplicit i at skrive opgaver. Der blev derfor nedsat en arbejdsgruppe som fik til opgave at udvikle kortere kurser som uden ECTS-belastning¹ af de studerendes studier skulle sætte dem i stand til at læse og skrive på et rimeligt niveau både på *nordisk* og engelsk. Instituttet vurderede at det både for den studerende og for instituttet kunne betale sig at opkvalificere de sproglige kompetencer siden det førte til at langt flere kunne indfri de høje krav. Der var simpelthen færre der dumpede efter kurset – og underviserne kunne koncentrere sig om indholdsformidling.

I løbet af implementeringen fik man så godt et overblik over hvor de største vanskeligheder i at fungere på engelsk hhv. *nordisk* lå, at man udviklede en termbank som under stadig ajourføring indeholdt termer med oversættelser samt angivelser af hvor der savnedes en ækvivalent på enten engelsk eller *nordisk*. Endvidere begyndte man i forbindelse med arbejdet med at oprette et genrekatalog over de genrer som studiet krævede beherskelse af, at udforske de diskurs- og genrekonventioner som særlig prægede de fag og discipliner som institut X underviste og forskede i. Det betød at man kom til at diskutere om de krav der stilledes til de skriftlige opgaver i løbet af studiet, egentlig var adækvate i forhold til konventionerne og omvendt om alle konventioner var lige hensigtsmæssige.

1.3 Et andet eksempel: Bibliometriske forskningsindikatorer

Fire af de fem nordiske lande har indført bibliometriske indikatorer: Norge, Danmark, Island og Finland. I hvert enkelt tilfælde har man skullet tage stilling til hvordan man skal værdsætte publikationer. Det almindeligt anførte formål med en bibliometrisk indikator er at give et mål for forskningskvalitet. Systemet skal præmiere den bedste forskning. Det har betydet overvejelser over hvordan man kan afveje forholdet mellem konkurrence og kvalitet. For mange er der en lineær sammenhæng: Jo mere kon-

---

¹ ECTS = European Credit Transfer System.

konkurrence om at komme til at blive publiceret i tidsskriftet X, jo større kvalitet må X have. Det er indlysende at de store naturvidenskabelige tidsskrifter, fx *Science* og *Nature*, som over hele verden anses for at være prestigøse at publicere i, får utallige artikelforslag og derfor har meget store forkastelsesprocenter. Der er meget stor konkurrence og tidsskrifterne opfylder derfor dette krav for at blive tilskrevet kvalitet. Der synes endvidere inden for naturvidenskaberne at være næsten fuldstændig enighed om hvilke tidsskrifter der er de mest prestigøse, gerne fordelt på de meget specialiserede og de mere generelle (som de to nævnte). Naturvidenskabsfolk synes derfor indstillet på uden videre at rangere tidsskrifter efter *impact factor* og forkastelsesprocenter.

Alle de tidsskrifter som efter disse kriterier lander højest oppe på listen er engelsksprogede.

For en række af de humanistiske og samfundsvidenskabelige discipliner er sagen ikke så simpel. Lad os tage et eksempel, studiet af de finsk-ugriske sprog. Faktisk findes der ikke nogen fenno-ugrist i hele verden som vil benægte at de tidsskrifter hvor den mest specialiserede forskning på dette område publiceres, er skrevet på – finsk. Naturligvis. Men hvordan kan man tage hensyn til det i den bibliometriske indikator? Der er jo ikke nær den samme konkurrence om at komme til fadet.

Vores formål med at trække dette eksempel frem er ikke at gøre reklame for den ene eller anden løsning på det nationale dilemma, men at påvise det indlysende: Enhver bibliometrisk indikator er normativ. Den bestemmer hvad der anses for god forskning. Og hvis den bedste forskning er den der bliver publiceret på engelsk, så vil det have konsekvenser for universitetsforskernes adfærd. Normative tiltag normerer adfærd. Måske ikke på kort sigt, men på langt sigt vil den underskov af nordisk-sprogede tidsskrifter der endda nogle af dem – ud fra et helt andet sprogpolitisk perspektiv – støttes af de nordiske samarbejdsorganer for forskning som ønskelige organer at opretholde for nordiske forskere, gå en stille død i møde. Et rendyrket eksempel på hvordan kravet om kvalitet anvendt uden sprogpolitisk indsigt, eller for at sige det mere generelt, hvordan de modstridende gode viljer har, givetvis utilsigtede, og alligevel ganske sikre, konsekvenser.

1.4 Universiteterne og sprogpolitikken

De nordiske universiteter har i sprogpolitikken været diskuteret ud fra et særligt perspektiv som aktualiserer to vigtige begreber: *domænetab* (svensk *domänförlust*) og *parallelsproglighed*.

Når man taler om sprogs roller i forskellige *domæner*, skal man gøre sig klart at alle sprogsamfund er opdelt i forskellige sfærer: Visse transaktioner udføres fx kun mundtligt (fx fortrolige samtaler, intime betroelser eller konspirationer), visse altid skriftligt (fx lovgivning), men langt de fleste udføres i en blanding af tale og skriftsprog (fx domsafsigelser). Visse transaktioner udføres i Norden altid på det samfundsbærende sprog (fx nyhedsoplæsning i nationale radio- og tv-kanaler) men findes tilgængelige på en række andre, herunder de andre nordiske (via satellitbåret eller netbaseret nyhedsformidling).

På universiteterne udføres tre forskellige aktiviteter: der *forskes*, der *undervises* og der *formidles*. Hertil kommer at institutionerne som sådan skal administrere de ansatte og kommunikere med omverdenen. Dette kaldes i det følgende for *intern og ekstern kommunikation*.

Forskning er en særlig sfære i samfundet, præget af særlige krav, og der gør sig særlige kræfter gældende på dette felt. Forskningen er et domæne. *Undervisning* er et andet domæne, præget af helt andre kræfter, og endelig er *formidling* igen et tredje domæne.

Ideen med domænebegrebet er at muliggøre en specifik diskussion af hvilken rolle og vægt et givet sprog har inden for et bestemt felt i sprogsamfundet. Man taler derfor om *domænegevinst* for de nordiske sprog når man beskriver hvordan forsknings sproget i en lang og indviklet proces i løbet af perioden fra reformationen til 1950'erne gik fra at være latin til at blive det lokale nordiske sprog i hvert fald inden for bestemte fag, særlig de humanistiske. Omvendt taler man om et truende *domænetab* for nordiske sprog når forskningen i stigende grad bliver publiceret på engelsk (eller et andet internationalt sprog) i stedet for på de nordiske stats- eller samfundsbærende sprog.

Begrebet *parallelsproglighed* betegner en sprogpolitisk overbevisning om at det lader sig gøre at fastholde et domæne eller en aktivitet som både international (dvs. udført på et ikke-nordisk sprog, i langt de fleste men ikke alle tilfælde, engelsk) og national, dvs. udført på et samfundsbærende

nordisk sprog. Begrebet har fået en særlig betydning på de højere uddannelser men holdningen kan udmærket udbredes til at gælde en generel sprogpolitik. Til gengæld ligger der ikke i begrebet nogen klar handlingsanvisning på hvilke funktioner der bør udføres på hvilke(t) sprog, givet at der er de og de ressourcer til rådighed. Det er derfor vi taler om klog parallelsproglighed som et mål for sprogpolitikken.

Under alle omstændigheder er det jo ikke kun på universiteterne man har brug for flere sprog. Sproglig mangfoldighed er et særkende for alle større byer i Norden, og engelsk og en række andre sprog er til rådighed inden for massemedierede produkter i massivt omfang. Endelig er erhvervsvirksomheder – især de største af dem – i mange tilfælde gået over til at have engelsk som koncernsprog simpelthen fordi de har andre end nordisk-talende ansatte. En sprogpolitik for universiteterne må tage hensyn til at de nordiske samfund bliver stadig mere mangfoldige i sproglig henseende.

1.5 Terminologi og grundlæggende dokumenter

En sprogpolitisk proces som den vi håber at igangsætte, forny og/eller kvalificere bør ikke starte fra et nulpunkt. Derfor vil vi i dette afsnit stille en terminologi til rådighed og henvide til nogle vigtige dokumenter. Vi anfører også andre dokumenter i landerapporterne.

Karakteristisk for de tidlige 2000-år er at der har været en stærkt øget sprogpolitisk aktivitet i hele den vestlige verden. I sidste instans er det en uundgåelig reaktion på globalisering og øget sproglig mangfoldighed i samfundene, og det gælder altså såvel universiteter som andre sektorer. Sprogpolitik kan defineres som bevidste indgreb i sproglige forhold som ellers har været overladt til sig selv og til sprogbrugernes forgodtbefindende. Bevæggrundene bag sprogpolitik er ideologiske. Man ønsker en bestemt sprogsituation opretholdt, fremmet eller forhindret. Der kan skelnes mellem sprogpolitikens ideologiske baggrund, dens udformning og dens konsekvenser. Som med al anden politik kan der være både tilsigtede og utilsigtede konsekvenser.

I løbet af 2000-årene blev der i alle de nordiske lande publiceret vigtige dokumenter som angiver mål og begrundelser for en national sproppo-

litik. På det nordiske område findes tre vigtige aftaler: Helsingfors-aftalen om nordisk samarbejde (1962), Deklaration om nordisk sprogpolitik tiltrådt af de nordiske ressortministre (2006) og Den nordiske sprogkonvention (1981, 1987). Alle disse dokumenter er tilgængelige på Nordisk Ministerråds hjemmeside www.norden.org.

I den nævnte deklARATION om nordisk sprogpolitik etableres følgende terminologi (vi citerer fra den svenske original):

"Ett språk kan vara *komplett och samhällsbärande* i förhållande till det språksamhälle där det talas. Att ett språk är *komplett* betyder i detta sammanhang att det kan användas på samhällets alla områden. Att ett språk är *samhällsbärande* betyder att det i ett givet språksamhälle används för officiella ändamål, t.ex. undervisning och lagstiftning.

I Norden finns det sex språk som både är kompletta och samhällsbärande: danska, finska, färöiska, isländska, norska (i sina båda skriftspråkformer bokmål och nynorska) och svenska. Att sammanhanget mellan språk och nation inte är ett-till-ett visar t.ex. Finland, där både finska och svenska är lagfästa nationalspråk. Det finns ytterligare två språk som kan betraktas som samhällsbärande men som inte kan användas på samhällets alla områden: samiska i olika varieteter och grönländska. Dessutom finns det några språk med speciell ställning: meänkieli (tornedalsfinska), kvänska, romani i olika varieteter, jiddisch, tyska samt de olika nordiska teckenspråken.

När uttrycket *Nordens språk* används i denna text avses alla dessa språk. När uttrycket *Nordens samhällsbärande språk* används i denna text avses danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska, medan *Nordens statsbärande språk* endast avser danska, finska, isländska, norska och svenska.

Slutligen talas det cirka 200 utomnordiska språk i Norden i och med att invandringen de senaste decennierna har utökat den språkliga mångfalden.

När uttrycket *alla språk i Norden* används i denna text avser det totaliteten av språk som talas i hela Norden."

Der skelnes således mellem *de statsbærende sprog i Norden*: dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk, *de samfundsbærende sprog i Norden* som er de nævnte plus færøsk, grønlandsk og samisk og endelig *Nordens sprog* som yderligere inkluderer de sprog som er nævnt i de forskellige landes lovgivning: meänkieli, kvänska, romani, jiddisch, tysk og de forskellige nordiske tegnsprog. Endelig dækker udtrykket *alle Nordens sprog* de nævnte sprog plus yderligere de hen ved 200 forskellige sprog som tales af et